

територій.

Наступним етапом розвитку заповідної справи в області є розробка схем локальних екомереж в межах груп адміністративних районів, або в межах природних районів області з метою врахування перспектив створення локальних заповідних об'єктів та їх ролі у комплексному розвитку місцевих об'єднаних територіальних громад.

1. Гродзинський М. Д. Пізнання ландшафту: місце і простір: монографія у 2-х т. Київ: Видавничо-географічний центр «Київський університет», 2005. Т. 1, 431 с.; Т. 2, 503 с.
2. Зінько Ю. В. Передумови створення геопарку «Українські Товтри»: Матеріали міжнародної конференції «Охорона і менеджмент об'єктів неживої природи на заповідних територіях» (21–23 травня 2008 року). Гримайлів-Тернопіль: Джура, 2008. С. 94-100.
3. Царик Л. П. Визначальна роль мережевого підходу на сучасному етапі оптимізації природоохоронних територій // Наукові записки ТНПУ. Серія: Географія. Тернопіль: СМП «Тайп», 2014, №1. С. 205–210.

УДК 373.091.212:613.8

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ
ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
УЧНІВ БАЗОВОЇ ШКОЛИ**

Новіченко Н. Г., Барна Л. С.

Тернопільський національний педагогічний університет
ім. Володимира Гнатюка

E-mail: novichenko@chem-bio.com.ua; barna@chem-bio.com.ua

Тенденції розвитку України в останні роки змусили суспільство по-новому поставитись до складових здоров'я та формування здорового способу життя, зокрема молодого покоління. Слід підкреслити, що цим питанням приділяють увагу різні науки – медицина, гігієна, охорона здоров'я, екологія, педагогіка, психологія, соціологія, фізична культура, валеологія. Українські вчені все більше наукових праць присвячують

формуванню здорового способу життя в учнівської молоді, ціннісних орієнтацій підлітків на здоровий спосіб життя, організації здорового способу життя школярів, принципам формування здорового способу життя молоді.

В рамках дослідження нами був здійснений аналіз літературних джерел з проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності учнів. Так, Т. Бойченко виокремила такі її основні риси: поліфункціональність, надпредметність та міждисциплінарність, багатовимірність, забезпечення широкої сфери розвитку особистості [1]. Вивченням педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності в учнів загальноосвітніх шкіл займаються О. Аксьонова, Т. Бабко, Т. Бойченко, А. Карабашева та інші. Проблеми використання здоров'язбережувальних технологій у системі освіти присвячені роботи Т. Бойченко, Н. Денисенко, А. Мітяєвої, В. Єфімової, М. Смірнова, М. Степанової, Л. Тихомірової та інших. Учені вважають, що цей аспект діяльності є найважливішим у формуванні дбайливого ставлення до власного та здоров'я і компетентність розуміється як сукупність знань, умінь, навичок, які потрібні для успішного вирішення завдань збереження фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я – свого та оточуючих [2]. Вона передбачає наявність у людини комплексу сформованих життєвих навичок, до яких належать:

1. Навички, що сприяють фізичному здоров'ю (раціональне харчування, загартування, рухова активність, особиста гігієна, режим праці і відпочинку).
2. Навички, що сприяють соціальному здоров'ю (ефективне спілкування, співчуття та співпереживання, розв'язання конфліктів, колективної діяльності, поведінки в умовах загрози насилля, дискримінації).
3. Навички, що сприяють духовному та психічному здоров'ю (самоусвідомлення та самооцінка, аналіз проблем та прийняття виважених рішень, визначення життєвих пріоритетів та цілей, навички самоконтролю, формування вольових якостей та мотивація успіху).

Для формування здоров'язберігаючої компетентності школярів у навчально-виховному процесі з біології широкі можливості має вивчення організму людини (8 клас). Кожна тема курсу біології у 8 класі містить інформацію санітарно-

гігієнічного змісту, тобто стосується захворювань певної системи органів та їх профілактики. Крім того, діяльнісний компонент програми з біології містить значну кількість лабораторних досліджень, лабораторних та практичних робіт, виконання яких сприяє формуванню важливих для збереження здоров'я вмій і навичок.

Важливу роль у формуванні здоров'язбережувальної компетентності школярів є формування їх ціннісних орієнтацій, які є надзвичайно важливими для мотиваційних установок особистості. Так, наприклад, в темі «Терморегуляція» можна запропонувати учням інформацію про те, як виникли татуювання і з якою метою вони робились. Розглянувши гігієнічні аспекти татуювання, доцільно запропонувати учням обговорити доцільність цього захоплення молоді і з якими ризиками для здоров'я вони пов'язані [3].

Визначаючи педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності в учнів базової середньої загальноосвітньої школи, ми виходили з теоретичних та практичних основ організації освітнього процесу в загальноосвітніх навчальних закладах, а також із врахуванням структури здоров'язбережувальної компетентності.

Формування здоров'язбережувальної компетентності є ефективним за умов:

- взаємозв'язку теоретичної і практичної підготовленості учнів шляхом формування теоретичних знань про здоров'я людини та практичних навичок щодо ведення здорового способу життя;
- організація предметно-просторового середовища для закріплення учнями життєвих навичок, що сприяють фізичному, соціальному, психічному і духовному здоров'ю;
- використання системи методів та засобів навчання, спрямованих на формування здоров'язбережувальної компетентності учнівської молоді;
- створення здоров'язбережувального середовища, сприятливого для здоров'я учнів та формування позитивного ставлення учнів до здорового способу життя;
- вивчення вибіркового курсів здоров'язбережувального змісту;
- системи позакласної роботи, спрямованої на формування здоров'язбережувальної компетентності учнів;

- використання здоров'язберезувальних педагогічних технологій у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи;
- формування ціннісних орієнтацій, важливих для мотиваційних установок учнів.

Отже, результати аналізу літературних джерел свідчать, що здоров'язберезувальна компетентність – це комплекс знань, умінь, ставлень та цінностей, які спрямовані на збереження й зміцнення здоров'я. Шкільний курс біології має широкі можливості для формування здоров'язберезувальної компетентності, особливо навчальний матеріал про будову та життєдіяльність, способи профілактики захворювань організму людини.

Формування здоров'язберезувальної компетентності школярів в сучасній Україні є однією з вимог сьогодення. Здоров'язберезувальна компетентність виступає внутрішнім регулятором поведінки людини. Саме тому процес її формування у навчально-виховному процесі вимагає дотримання ряду педагогічних умов. Реалізація у навчально-виховному процесі базової середньої загальноосвітньої школи визначених педагогічних умов, може підвищити результативність формування здоров'язберезувальної компетентності в учнів 5 – 9 класів.

1. Бойченко Т. Є. Здоров'язберігаюча компетентність як ключова в освіті України. // Основи здоров'я і фізична культура. 2008. № 11 – 12. С. 6–7.
2. Єжова О. О. Здоров'язберезувальні технології у педагогічній системі формування ціннісного ставлення до здоров'я в учнів професійно-технічних навчальних закладів // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2011. № 3 (13). С. 73.
3. Новіченко Н. Г., Барна Л. С. Формування здоров'язберезувальної компетентності учнів базової школи у навчально-виховному процесі з біології. Матеріали наукових читань, присвячених 120-річчю відкриття подвійного запліднення у покритонасінних рослин професором Університету святого Володимира С. Г. Навашиним. Тернопіль : Вектор, 2019. С. 171–174.